

1000 ÉVES MAGYARORSZÁG

Bérczi Szaniszló, Budapest, 2001

1000 ÉVES MAGYARORSZÁG
Ismeretterjesztő kifestő gyermekeknek és szüleiknek
Bérczi Szaniszló, 2001

Amikor 2000-ben Szent István király megkoronázásának 1000 éves évfordulóját megünnepeltük, az ezer éve fennálló magyar államra is emlékeztünk. A törekeny modern élet tudatosítja bennünk azt, hogy az emberi élet ma már csak nagy közösségekben létezhet. Történelmi léptékekben pedig az eltelt évszázadok viszontagságai azt is megtanították nekünk, hogy a sokrétű műveltség nélkülözhetetlen az élethez és a fejlődéshez. Első királyunk, Szent István, és édesapja, Géza fejedelem, kétrétegű államot szervezett meg. Az államszervezet egyik rétegét az akkor már egy évezrede fokozatosan kiformalódott európai keresztény egyházi szervezet alkotta. A második réteg volt a királyi vármegyék polgári-katonai szervezete. Apa és fia, a két nagy államszervező, párhuzamosan építette ki ezt a két szervezetet, ahogyan ezt Kristó Gyula, régi oklevelek ezreinek átkutatása után, könyvében kimutatta.

Ha valaki, akkor éppen mi magyarok vagyunk azok, akik meg tudjuk becsülni az államot szervező intézmények e két rétegét, mert megtapasztalhattuk, hogy csak ez, a fejlettebb állam tudott ellenállni a történelem nagy viharainak: tatárjárásnak, törökudulásnak.

Ez a Nyugat-európai típusú kétrétegű államszervezet ma is fennáll, de újabb közösségszervező intézményi rétegek fejlődtek ezek mellé. Az élet alakításában döntő szerepet játszó ipari termelés és kereskedelem, a pénzügyeket szervező bankszervezetekkel együtt, egy újabb, ma már az egész világra kiterjedő réteggel erősíti meg az államokat, melyek ezen felül az ENSZ-ben is testületet alkotnak. Napjainkban pedig, az informatikai forradalom révén, éppen a szemünk előtt fogja át a világot az ismeretrendszerek világhálója.

Minden új államszervező működési réteg új gondolkodásmódot is jelentett. Az áttekintett 1000 évben az első nagy váltást, átrétegzést a gondolkodási rendszerben, a kereszténység jelentette. A honfoglalók, és a már korábban ide telepedett közösségek, gazdag sztyepei műveltséggel érkeztek. De az új államszervezés kezdetben nem volt tekintettel a régi hagyományokra. Szent László király ismerte föl azt, hogy össze kell építeni a régi hagyományokat az új gondolkodási formákkal. Ezért is neveztük őt korábban több kifestőnkben a magyarok Szintéziskirályának. Szent László korának a hagyomány-ötvöződését, a régi és új gondolkodási rendszer átrétegződését, a román kori művészetben találjuk meg. Ebben egymás mellett szerepelnek az ősi természeti és az akkor frissen megismert keresztény jelképek.

Amikor a következő nagy átrétegződés történt az európai népek műveltségében, mi élet-halál harcunkat vívtuk a törökkel. Ezért a természettudományos gondolkodási rendszer a török háborúk után létrejött osztrák-magyar kettőskirályság iskoláiban rétegződött rá a magyar műveltségre. A rárétegződések mellett a magyar nép sokáig megőrizte a kisebb közösségekre jellemző természeti műveltségét is a népművészetben. Az élet fontos ünnepeit ma is együtt jelképezik ezek az ősi szimbólumok a kereszténységből és a tudományos-technikai szervezésű életből beépült jelképekkel. Ez jelenti az élet szerves folytatását, a műveltségi rétegek egymás mellett élését. Új kifestőnkben ezekből a régi, de mindig újraformált fontos jelképekből nyújtunk át egy "csokorra valót" olvasóinknak. Reméljük, hogy az Eurázsiai művészeti sorozat ezen új darabja is elnyeri tetszésüket.

1000 ÉVES MAGYARORSZÁG

Itt emlékezünk meg a Kétfalvy Borítórajzairól. A címlapon Bélapátfalva (külső ív) és Pécs (belső ív) egy-egy román kori ívét ábrázoltuk. A hátsó borítón Hegyhátszentjakab (külső ív) és Monoszló (belső timpanon) kapudíszzeit egyesítettük.

Ez a kifestő is, mint a korábbiak, lelkünk többféle rétegéhez szól. El-elgondolkozunk a távoli múlt dolgain, s képzeletünkben fölbukkan a népmesék és népmondák Csodaszarvasa. Az elmúlt 1000 évben sokszor újra fogalmazták képben, dalban, faragásban, táncban. Az égi szarvas (egykor talán magának a Napistennek a jelképe) első ábránkon Szervátiusz Jenő domborművéről való, a Cantata Profana elkőborolt, szarvassá változott fiúja tér meg atyjához, tékozló fiúként, s atya éppen most ismeri föl őt. Ezt a megdöbbentő találkozást örökíti meg a kolozsvári művész fafaragása.

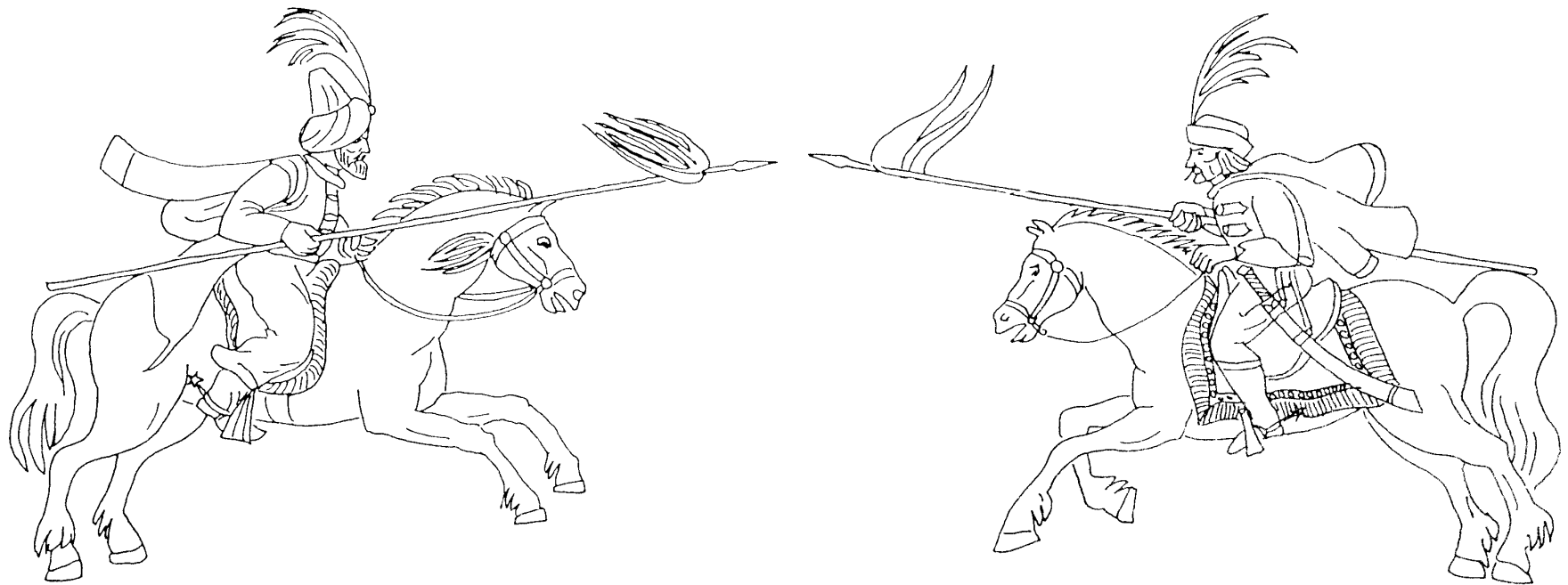

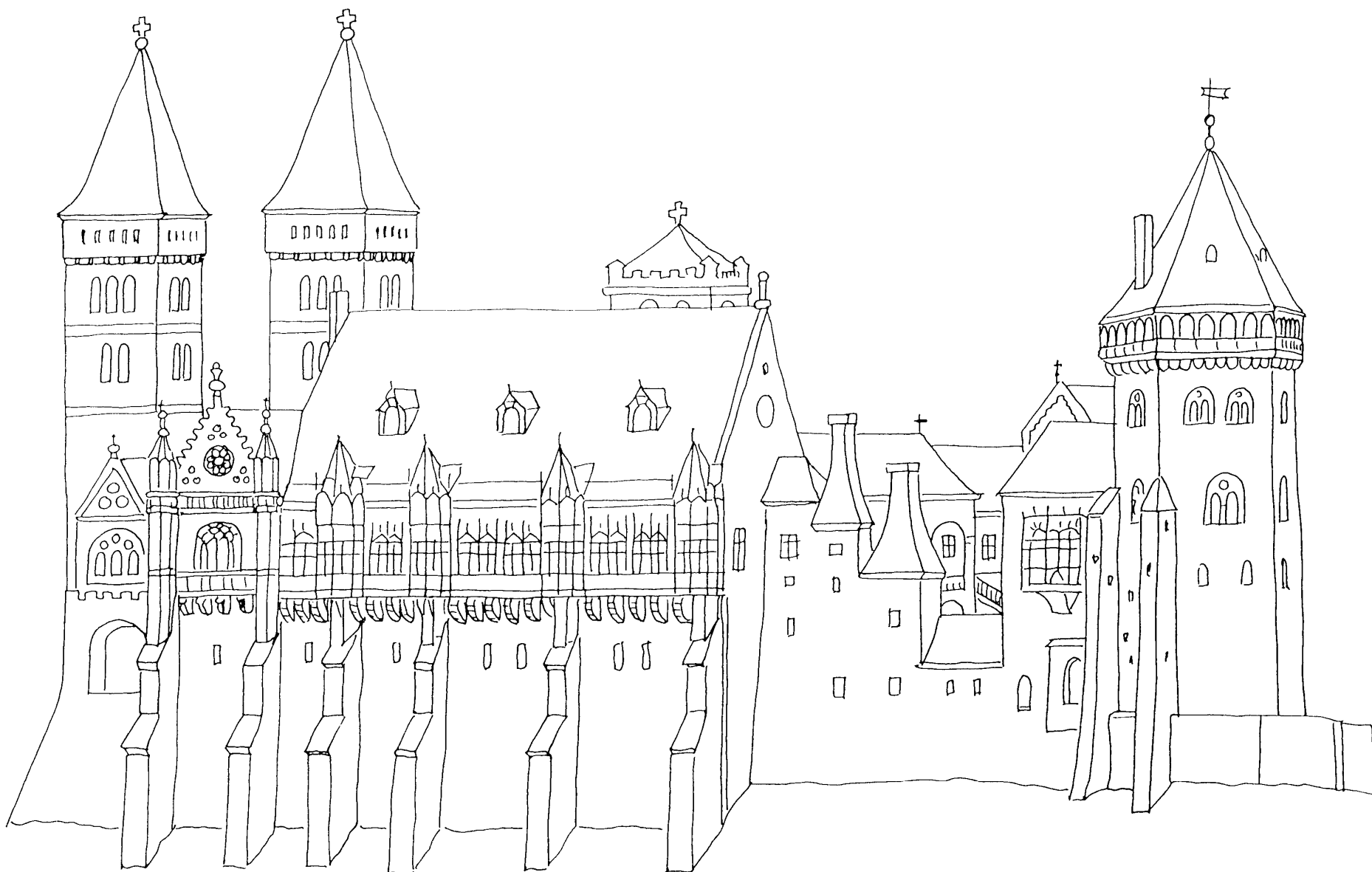
A két iniciálé a Képes Krónikából egy másik csodás jelenetet őriz a kései csodaszarvas megjelenéséről. Szent László herceg és Géza király éppen az új monostor helyét nézik ki Vácott, a sikeres mogyoródi csatára emlékezve, és a győzelemért hálát adva, amikor megjelenik előttük a Csodaszarvas, aganesain égő gyertyákkal. A megjelenés helyén építi föl a templomot Géza és László, akik fiai a vitéz (a lengyel koronához egy országrészt elnyerő, párbajban győztes) Béla királynak. Szent László, a Képes Krónika szerint, azt mondja Gézának, hogy a Csodaszarvas aganesán a gyertyák szárnyak, s a Csodaszarvas, a maga valójában az Úr angyala volt. A másik iniciálén templomépítő Szent István és Gizella ajánlja föl munkáját az égieknek.

Magyarország honvédelme és függetlensége hosszú ideig az erős hagyományokat őrző lovasműveltségen alapult. Lótenyésztés, lovas harcmódor gyakorlása mind része volt ennek a műveltségnek már a honfoglalók sztyepei, kaukázusi és volga vidéki őshazáiban is. Két korong-ábránk ezüst tálakról mutat be ábrázolást az Ural hegység vidékén talált régészeti leletekről. Az egyik lovas solymászat közben örökölte meg a véső ötvös.

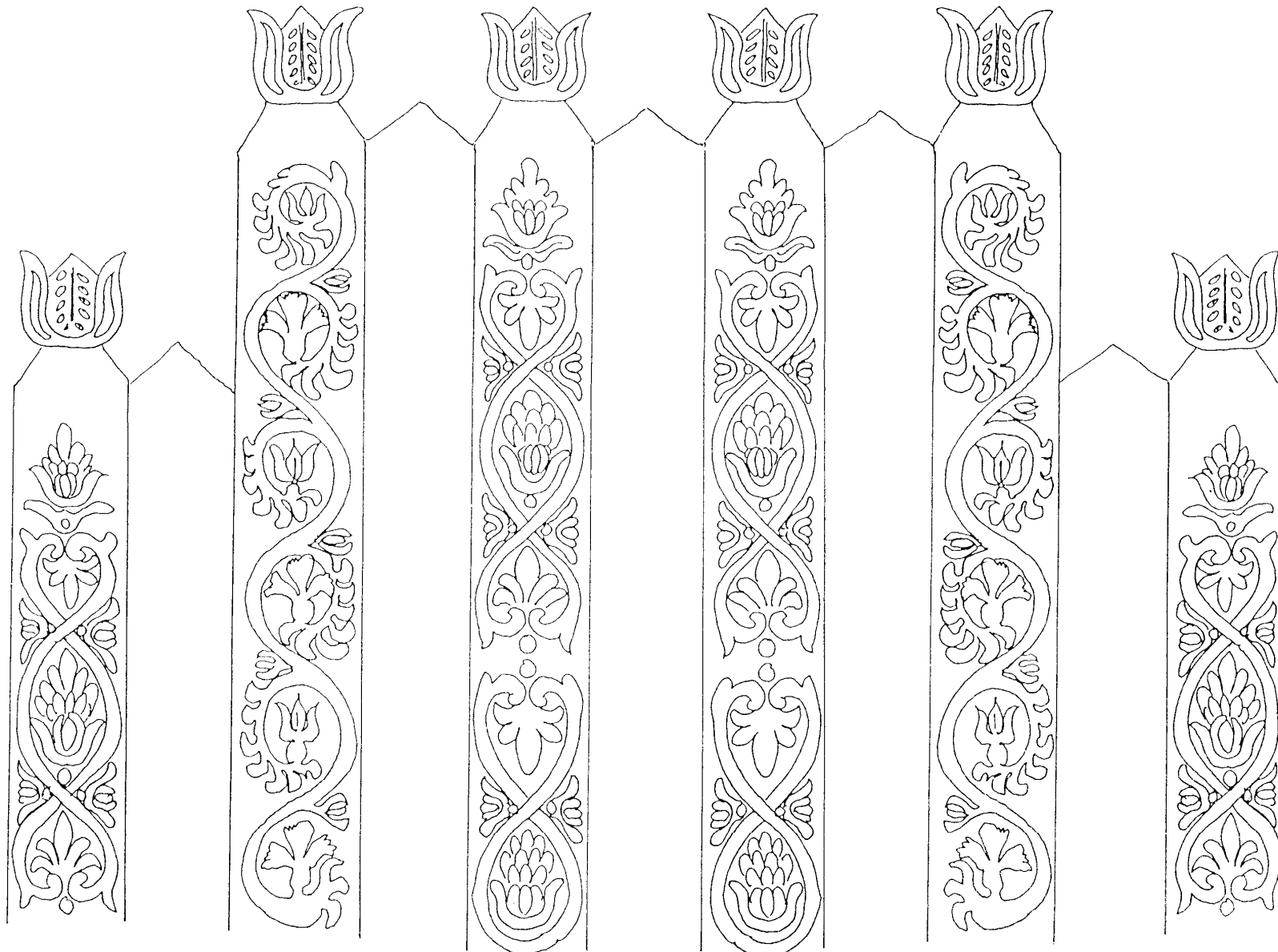

A sztyepei lovas nomád népek támadásait sikerrel verték vissza királyaink egészen a Tatárjárásig. Különösen híres Szent László vitézsége. A Szent László legenda azonban többet mond el a régi Magyarország mintegy 50 templomában ma is tudott freskósorozaton. A Szent László legenda: sztyepei mítosz is, a sötétségnek és a világosságnak a jelképes küzdelme (Kakaslominic). Alsó képünk a török korból mutat be egy lovaspárbajt.

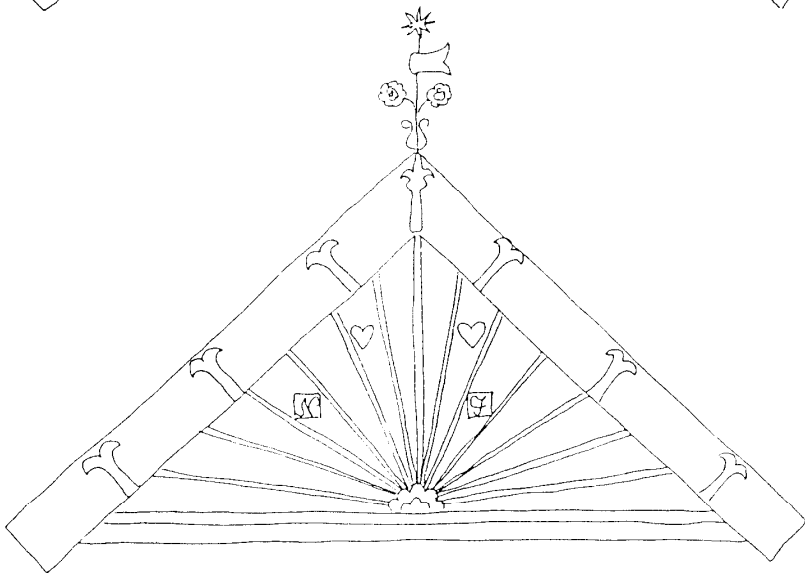
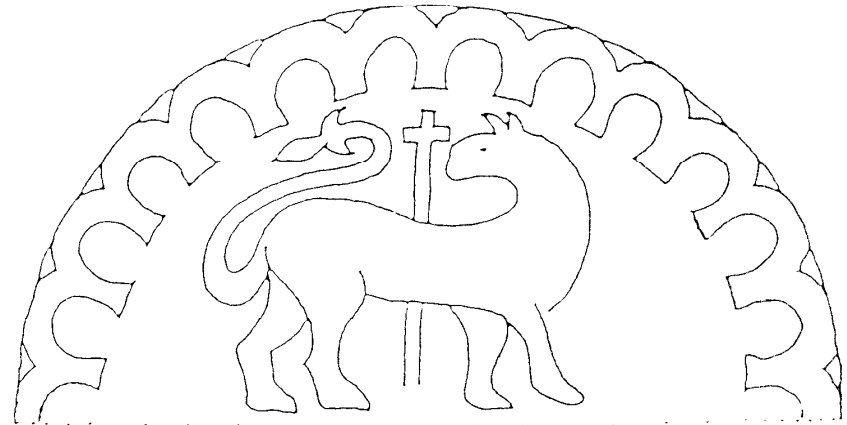
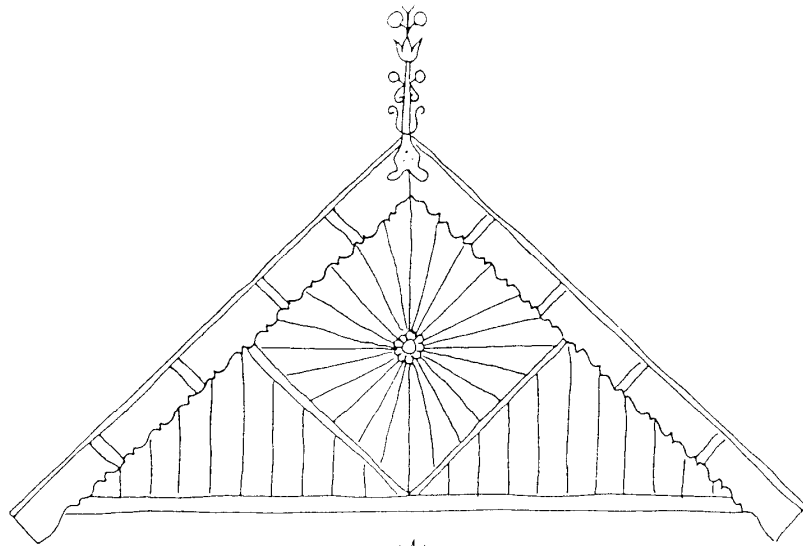
Koronázó városunk Székesfehérvár volt, s első fővárosunk Esztergom. Esztergomban született, a hagyomány szerint, Szent István király. Mikor a tatárjárás után IV. Béla király Budára tette át a királyi szék helyét, Esztergomot az ország hercegeprímása, az esztergomi érsek kapta meg. Az esztergomi várat, palotát és székesegyházat bemutató rajzunk az ország szívét, irányító központját jelképezi.

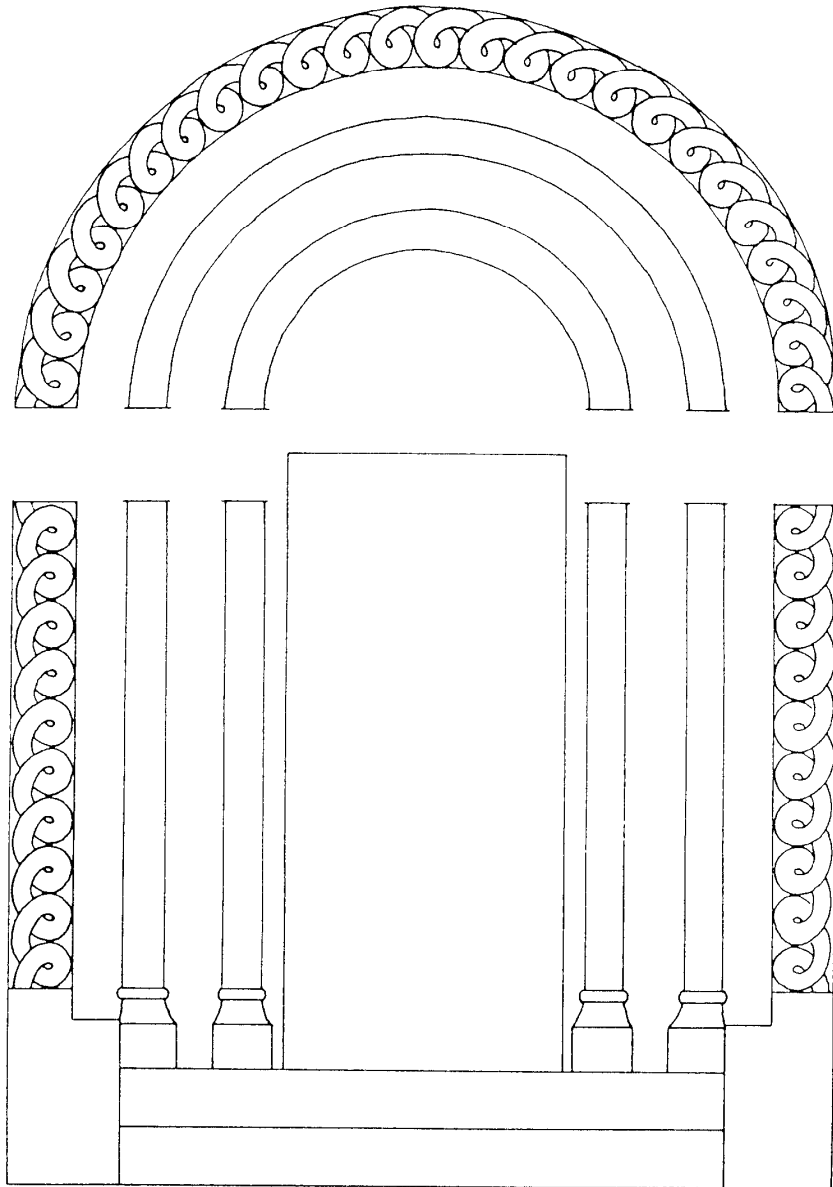
Képpárunkon az ország peremvidékén élő népek művészetéből áll egy részlet. Mostani fafaragás a tusnádfürdői templomból: az oltár "kerítése". A gyepük mellé telepített székelyek éppen e feladatukkal nyerték el a katona-nemességet, s tudták megőrizni Atilla koráig visszanyúló hagyományaikat.

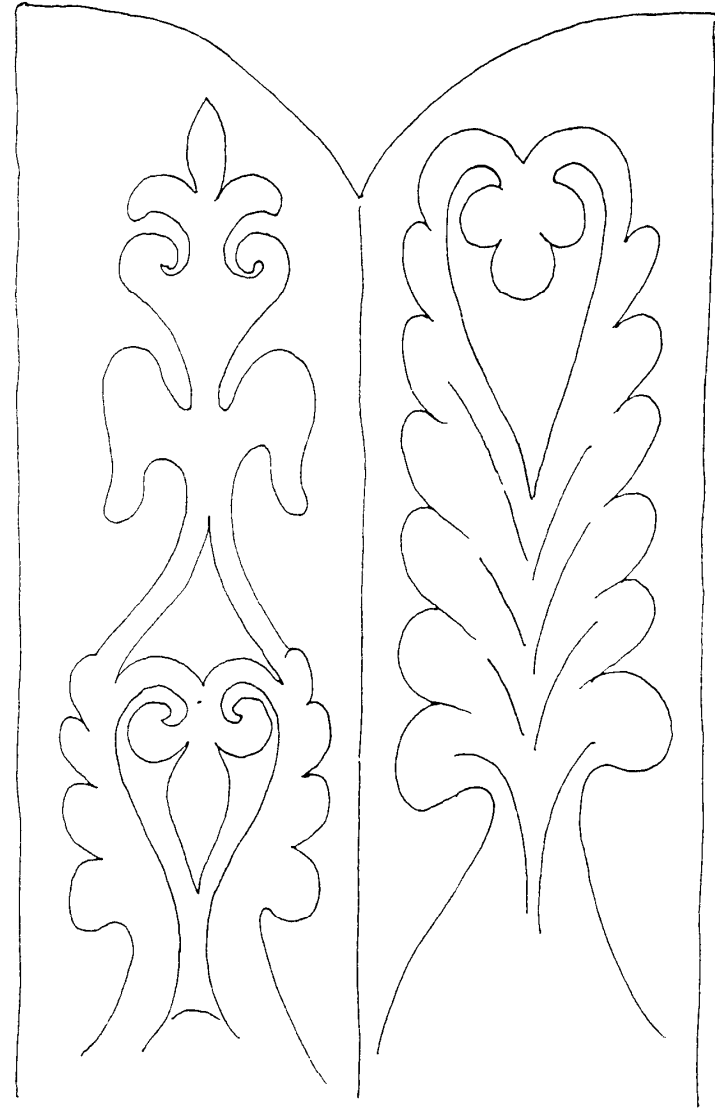
A közösségi élet legfontosabb színhelye a templom. " Minden tíz falu építsen föl egy templomot." Hagyománnyá vált Szent István királynak ez a mondása. Rajzunk régi templomi kőfaragásokat mutat be az Árpád korból. A két szélső rajz ősi életfajeleneteket mutat be a Szeged melletti Tápé honfoglalás kori falusi templomának fönmaradt keresztelőkútjáról. Középen a jáki templomról vett részletek vannak elhelyezve.

A homlokzatra és a kapura helyezi a közösségi művészet azokat a jelképeket, amelyek az épület "arcvonalait" hordozzák. Ugyanúgy fontos ez a családnak otthont adó lakóház "arcán" és a közösségnek otthont adó templom "arcán". Balról napsugaras "Isten szeme" díszítésű homlokzatokat mutatunk be Püspökladányból. Jobbról két, évkörre utaló, 12 szakaszú koszorúdísz Agnus Deivel a nap helyén (Domokosfa, Szeged-Csemeszkopács).

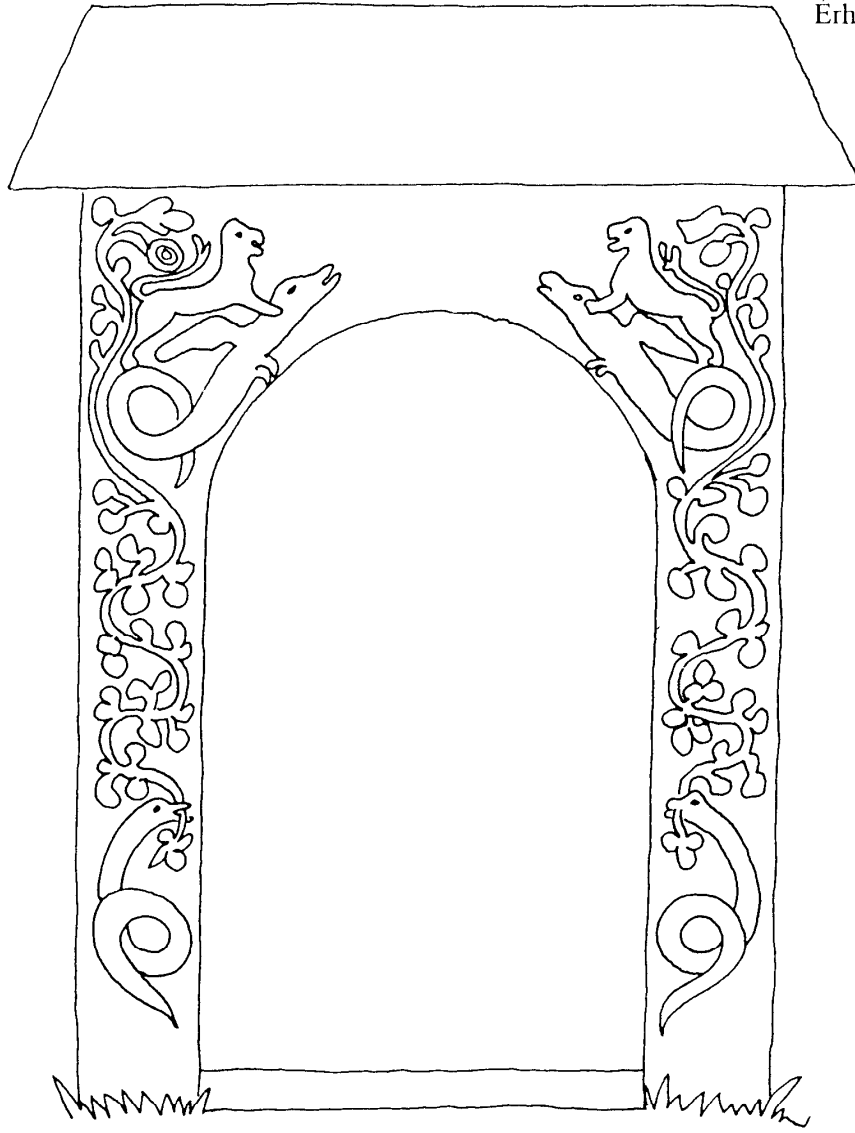

A társadalom alapja a család: férfiből és nőből álló, egy életre elkötelezett emberpár teremti meg.

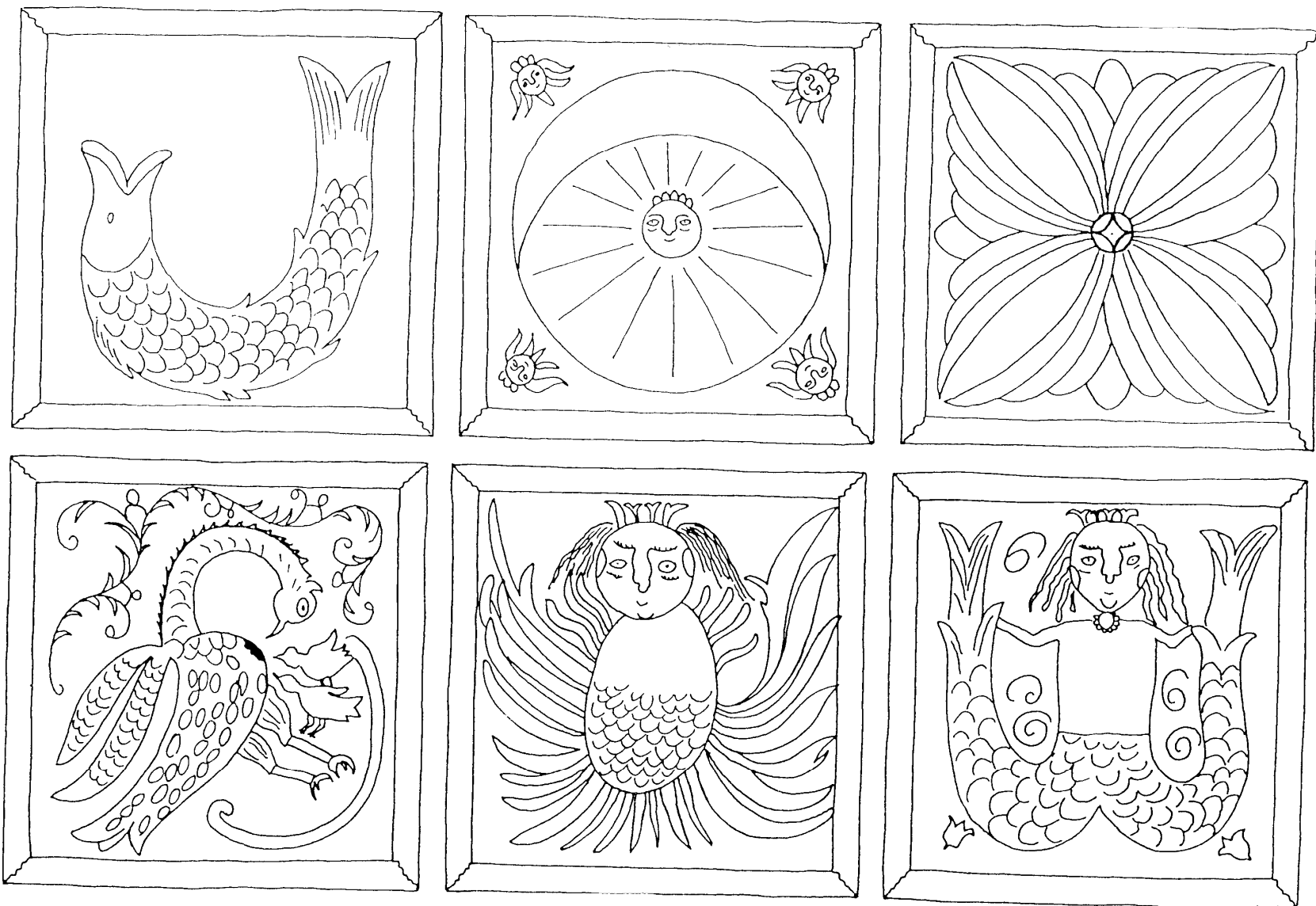

A románkor templomkapukon (Magyarszeccsőd) is megjelenik (Litér), de jelképesen.

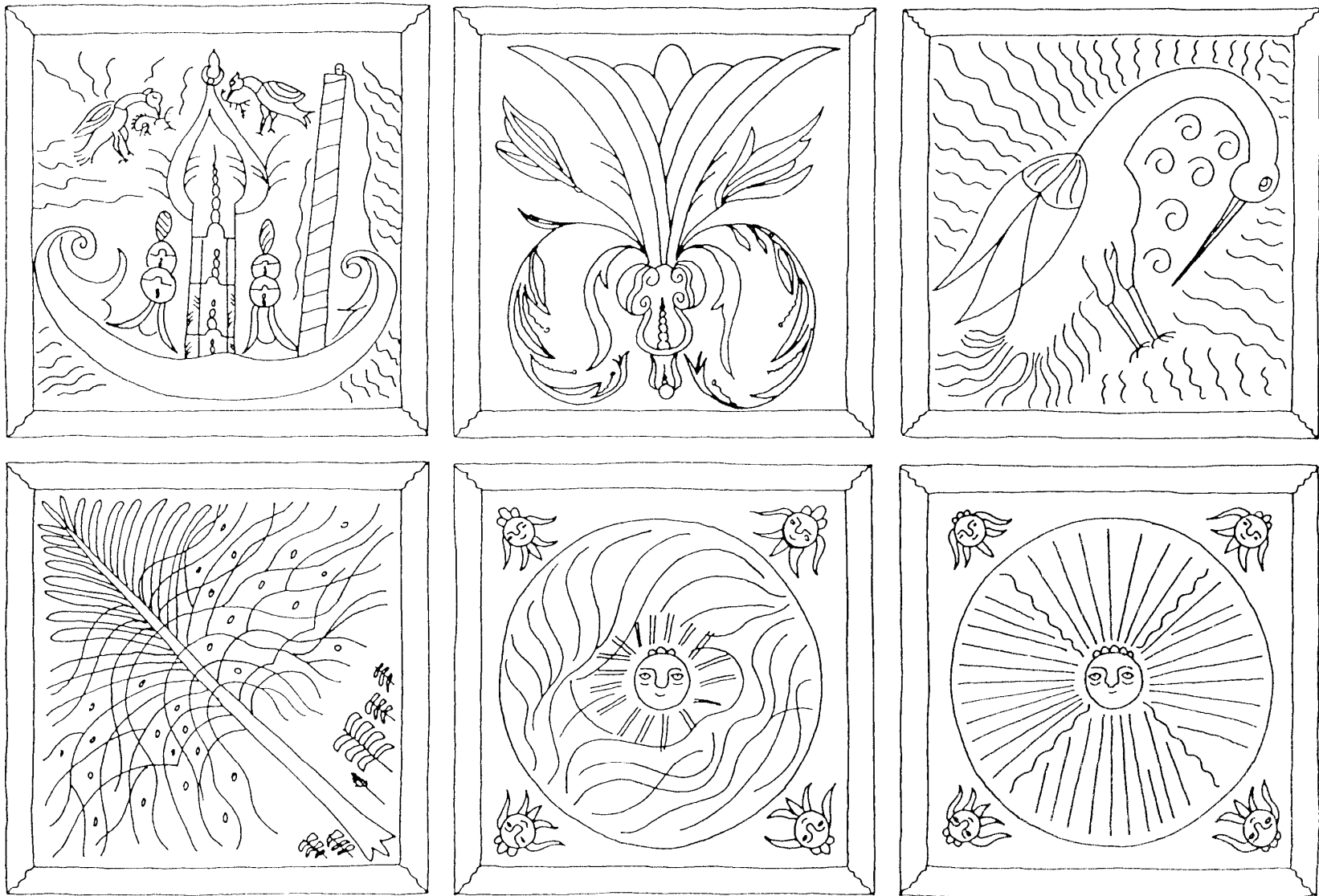
Érhető, ha a közösségi művészet mindig kiemelt helyen ábrázolta az emberpárt.

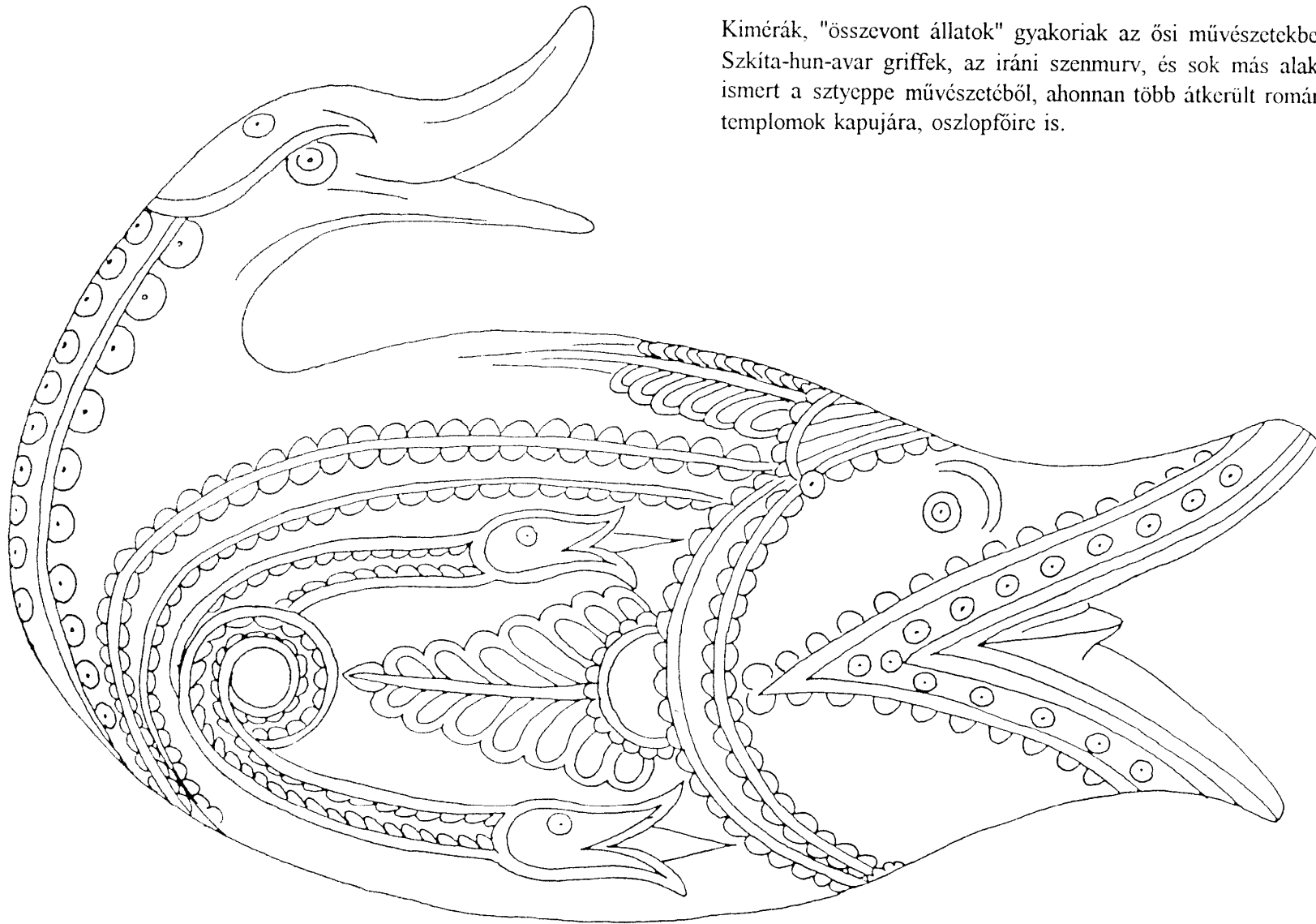
Egy mai hasonló párt is választottunk: a székely fedeles kiskapu (Nyárádmente) előtt álló pár a Dunántúl pásztorművészetéből való.

A reformáció a hit és az élet hagyományos közösségi jelképeit a kazettás mennyezetek festményein ábrázolta. Csillagszimbólumok éppúgy előfordul-

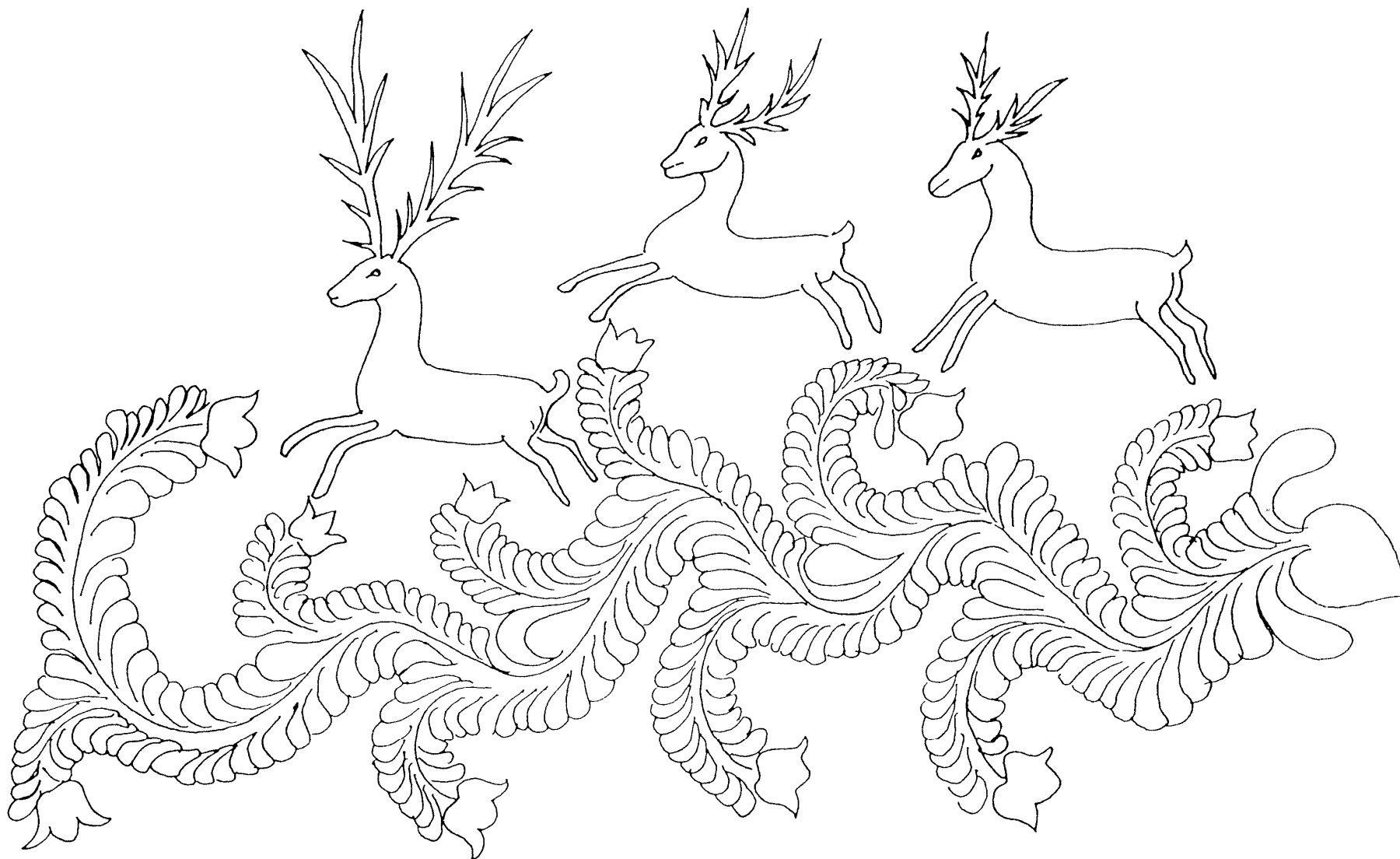

nak rajtuk, mint az Ó- és Újszövetség fontos jelenetei és jelképei. A Felső Tisza-vidékről, Gyügye mennyezetkazettaiból látunk itt néhányat.

Kimérák, "összevont állatok" gyakoriak az ősi művészetekben. Szkíta-hun-avar griffek, az iráni szemurv, és sok más alak ismert a sztyeppe művészetéből, ahonnan több átkerült románkori templomok kapujára, oszlopfőire is.

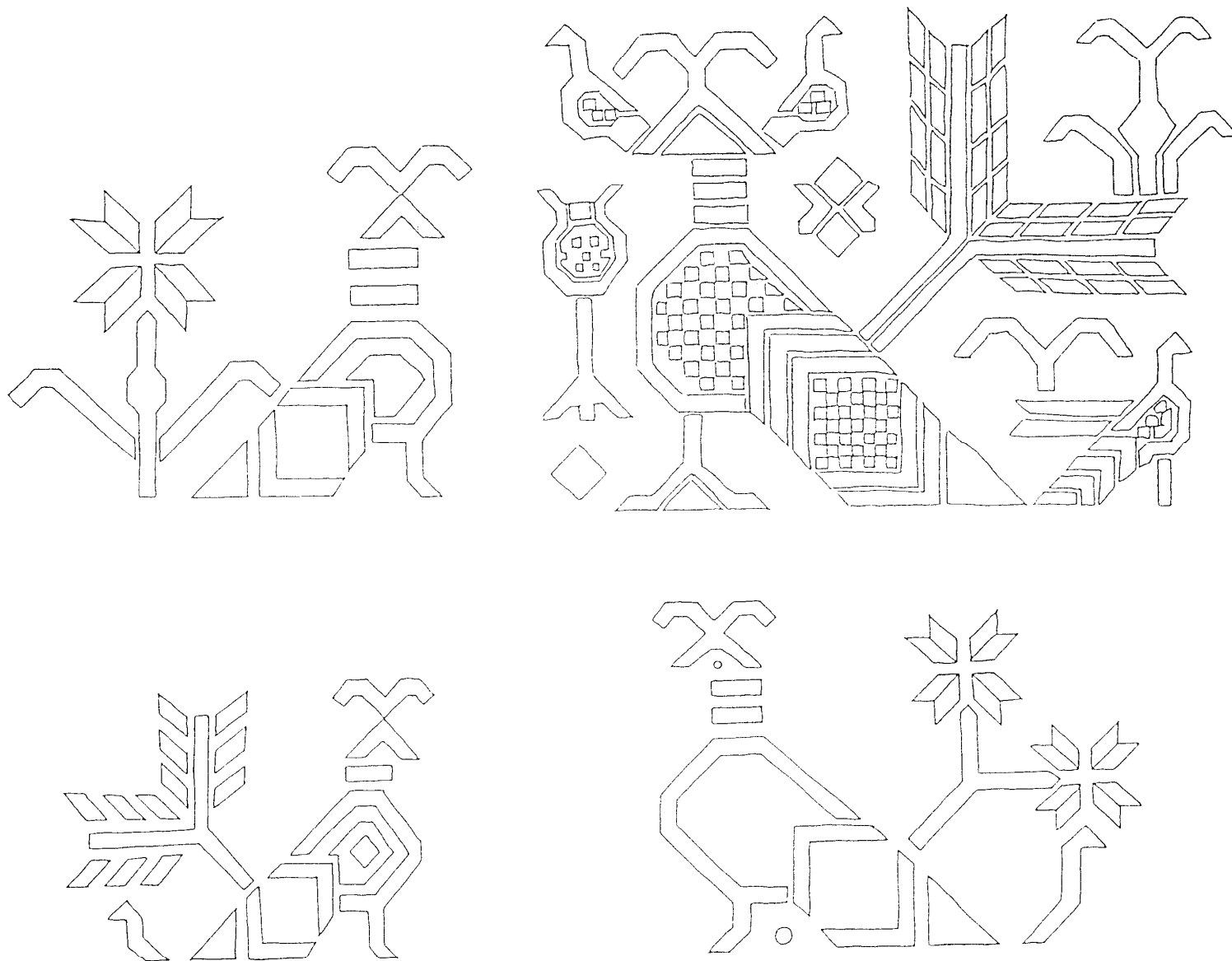
Ilyen a hal-kacska, kígyó díszítésel, mely ma már humorosnak érzett ősi alak (Lükő Gábor gyűjtéséből).

A régi pásztorművészet kecses állatábrázolása adja a vidáman szökellő szarvasok báját és humorát is.

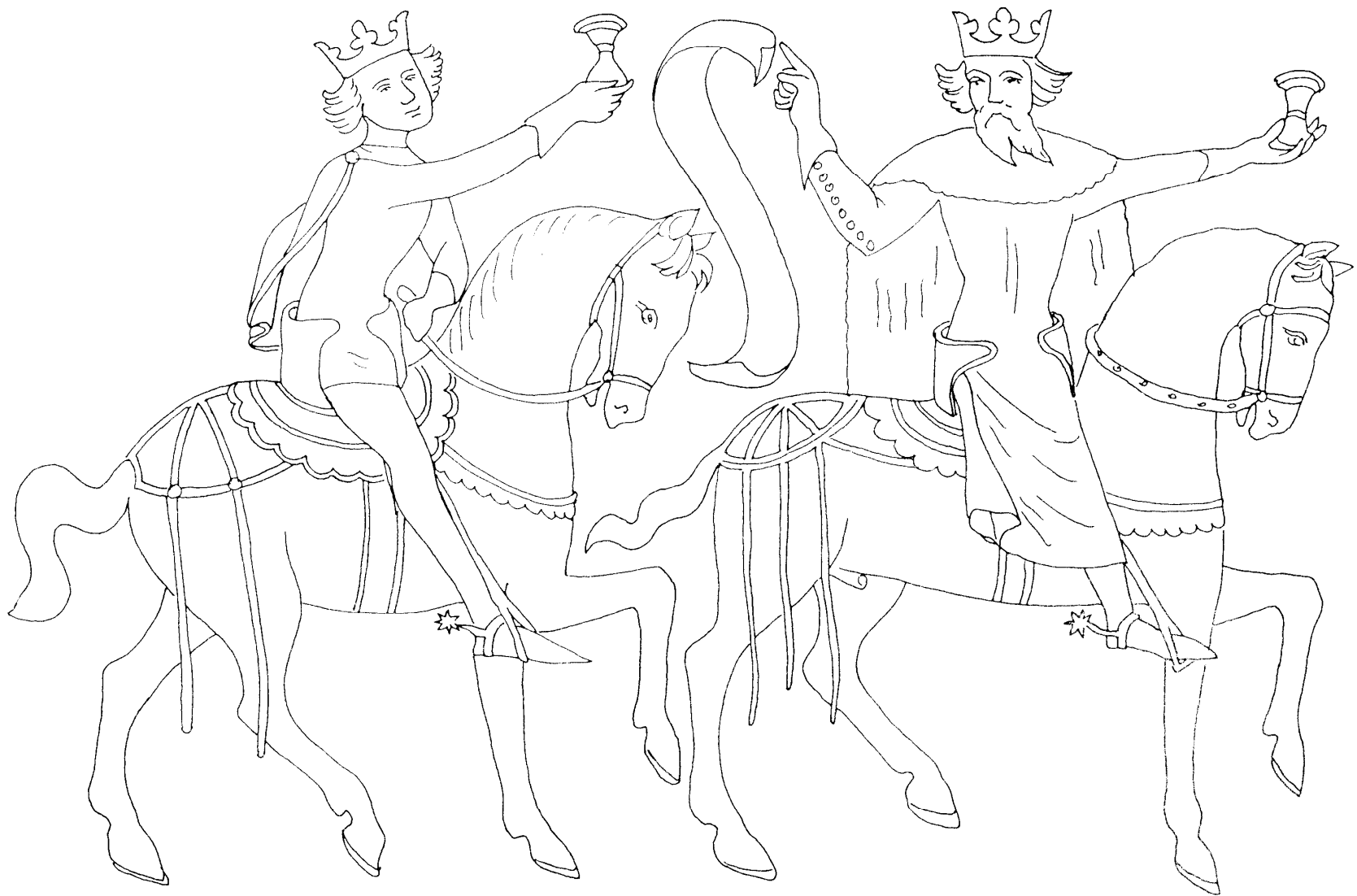

Mindannyiunk sorsa egyszer az elmulás. A sztyeppe népeknek rendkívül gazdag volt a halottkultúrája. A két szélső fafaragás temetőben fölállított, s a néprajzi gyűjtéskor megőrzött fejfákat mutat be, középkütt kopjafa tusnádi díszítéssel, amit Szervátiusz Tibor két szép fafaragása keretez.

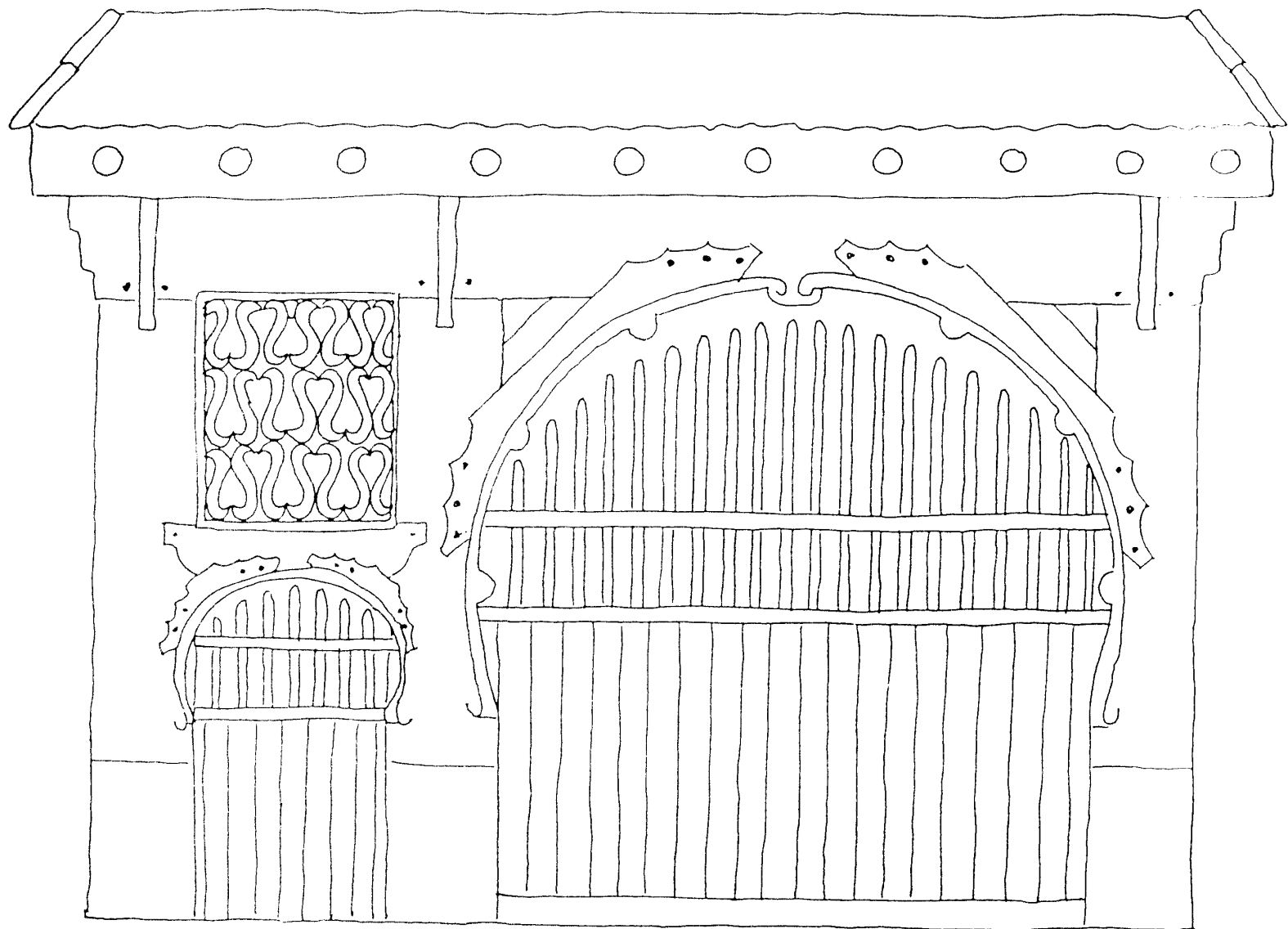

A halotti lepleken gyakran előforduló madaras hímzéseket állítottuk a fejfák mellé képi párnak. Az ősi életfa-jelenetek színes párjai még ma is megtalálhatók egyes szibériai népek díszítőművészetében. (Vas megyei hímzések, ill. Hanti és Manysi művészet az Ob és az Irtyis vidékéről.)

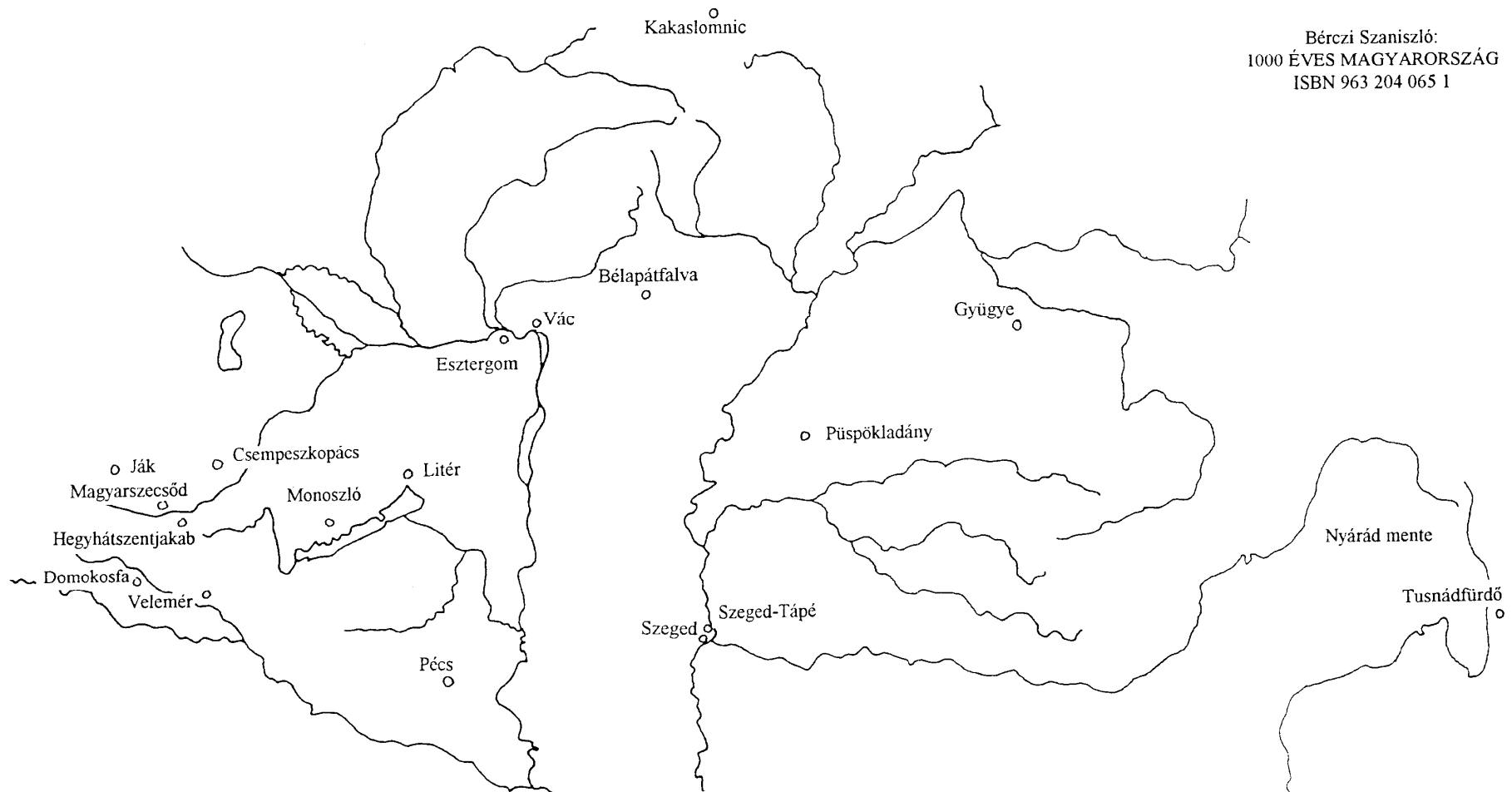

Bücsúzóul koccintsuk meg mi is a Szent János Áldását. "A Szent János Áldása szálljon a ház minden lakójára." hallottam gyermekkoromban, Szeged környékén a bücsúpohárral mondott köszöntést. Gondoljunk azokra is, akik a Kárpát-medencei, vagy azon túli tágabb haza lakói, s fohászkodjunk az Úrhoz a Szent királyokkal (Velemér, Aquila János festményének részlete), hogy segítse népünket a következő évezredben is.

A fedeles székelykapu ma is a családot és az otthont, a szép otthont jelenti meg minden magyar ember szívében.

Bérczi Szaniszló:
1000 ÉVES MAGYARORSZÁG
ISBN 963 204 065 1

AZ EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK SOROZAT 1000 ÉVES **MAGYARORSZÁG** CÍMŰ KIFESTŐ-
KÖTETÉBEN ELŐFORDULÓ FORRÁSHELYEK (A HELYSÉGNÉVEK A MÚZEUMI ÉS IRODALMI
ADATOK SZERINT SZERPELNEK ITT, MÍG A TÉRKÉPEKEN A MAI ORSZÁGBAN HASZNÁLT
ELNEVEZÉS SZERINT TALÁLHATÓK MEG: pl. Tusnádfürdő ma Tusnad Erdélyben, Romániában.)

Kiadja az Alföldkutatásért Alapítvány, Kisújszállás (Dr. Tóth Albert, elnök), a Benkő Gyula Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpont
Egyesület, Mezőtúr (Dr. Krizsán Józsefné, elnök), a Szerkő Környezeti Nevelési Egyesület, Debrecen (Dr. Budainé Dr. Kálóczi Ildikó, elnök) és
a Természet és Környezetvédő Tanárok Egyesülete, Budapest, Dr. Gulyás Pálné, főtítkár) támogatásával az UNICONSTANT, Püspökladány.

Ezt a munkámat leányaimnak, Zsófiának és Katalinnak ajánlom

Hálával és szeretettel gondolok mindazokra, akik valamilyen formában segítették munkámat: az Eurázsiai Művészetek kifestőkönyv-sorozat napvilágra hozását:

Bánsági Tamás, Bánsági Mária, Bérczi Alajos, Bíró Mária, Cech Vilmos, Czene Valéria, Csuri Károlyné, Deákné Demjén Ilona, Deák Gyula, Dobos László, Fabriczy Anikó, Földi Tivadar, Gulyás Balázs, Gulyás Pálné, Jeppesen Henrik, Kabai Sándor, Kiss Ulrich, Kiszél Vilmos, Kolczonay Katalin, László Gyula, Lukács Béla, Matyasovich Henrik, Miura Yasunori, Muzslay István, Nagy Dénes, Ogawa Tohru, Pap Gábor, Péter Júlia, Péter Borbála, Sára Endréné, Szabó László, Szili István, Takahito Mikasa hg., Takaki Ryuji, Tóth Albert, Tordai Magdolna, Veszcelovszky Endréné.